

Det här vill jag berätta

Jag är 85 år gammal.

När jag sitter här och tänker tillbaka på allt jag varit med om känns det som om jag levtt i 200 år. Här vill jag berätta om min barn- och ungdom då jag bodde i Lindes socken och gick i skolan i Munkhyttan.

Min vagga stod i Rabostan i Blixterboda. Jag skrek mycket och kunde inte gå före tvåårsåldern. Mina föräldrar sökte läkare och fick beskedet att det bara var örvärk. Till sist sökte mamma upp en "klok gumma". Hon tittade noga på mig och så gjorde hon i ordning fem flaskor med något flytande i som jag skulle inta varje dag. Jag slutade skrika och efter någon månad kunde jag gå. Jag skrek bara när mamma gick till skåpet där flaskorna stod. Det vore intressant att veta vad det var för innehåll i flaskorna!

När jag var två år flyttade familjen till Fornaboda norr om Lindesberg. Pappa arbetade i Lejagruvan tills de lade ner brytningen. Därefter arbetade han på en skofabrik i Örebro och var borta hela veckorna. Jag minns hur roligt vi tyckte det var när han kom hem på lördagarna. Då tog han mig och min fyra år yngre syster på var sitt knä och sjöng för oss. Det var på 20-talet och dåliga tider, snart var han arbetslös igen. Han blev skickad på nödhjälpsarbete där hans förtjänst var 25 öre i timmen. Det gick inte att behålla Bäcktorp, vi var tvungna att flytta till mormor och morfar. Ett sorgligt minne har jag från den tiden. Jag hade fått en hundvalp som jag var mycket fäst vid. Ofta drog jag omkring med valpen i locket till en unikabox. På hösten när rågen var tröskad skulle det bakas för månader framåt. Det tog flera dagar och jag var förstas med. Valpen åt så mycket deg att han blev sjuk och dog. Det var min första stora sorg.

Far beslöt att emigrera till Amerika. Min morbror hade skrivit och erbjudit pappa jobb vid ett järnvägsbygge där han var bas. Far skickade in en ansökan om att få emigrera och blev godkänd. Mamma däremot fick avslag på grund av ledgångsreumatism. Far ville inte resa utan sin familj, han tog istället arbete som skogshuggare. Så 1924 flyttade vi till ett huggartorp tillhörande Yxe Hammarby AB. Det hette Spännartorp och låg ett par km söder om Munkhyttan. Jag var då åtta år gammal och började i andra klass i Munkhytte skola. Man tog in nybörjare endast vartannat år men jag hade tur och hamnade i rätt klass från början.

Det var som att flytta tillbaka till artonhundratalet. I Fornaboda skrev vi i skrivhäftan, här fick vi skriva och räkna på griffeltavlor. Det var ovant. Vi var 24 elever som undervisades samtidigt. Det var trångt mellan bänkarna, vi satt två i

varje bänk och det var fyra rader med bänkar. Innanför dörren fanns det hängare för ytterkläderna och på den väggfasta bänken under kläderna fick vi sitta och äta vår matsäck som för det mesta bestod av hård smörgås och mjölk. Så fort vi ätit fick vi springa ut så att skollokalen kunde vädras ordentligt.

Skolsalen värmdes upp av en kamin. Det var veckans eldvakt som hade till uppgift att se till att elden inte slocknade i kaminen. Eldvakten skulle också bära in vatten från brunnen vid skolans gavel. I vattenhinken hängde en skopa som vi alla drack ur.

Räkning var mitt bästa ämne. Där låg jag först i klassen. När jag räknat ut boken fick jag börja om från början och räkna boken en gång till. Pojkarna hade ingen slöjd men flickorna hade slöjd en gång i veckan. Vi hade inte heller gymnastik. Det var ju en omöjlighet så trångt som det var i klassrummet. På rasterna lekte vi "datten" eller "sista paret ut". Jag ville alltid hålla Gunhild Wennerberg i handen när vi lekte. Det gillade hon för jag var stark och släppte inte taget när vi lekte slängkarusell.

Ett minne har jag som svider i mig än i dag. Vi skulle alla ha med oss 25 öre till en fotboll. Jag var den ende av 24 elever som inte kunde lämna någon slant. Så fattigt var det hemma, men hade mamma haft en 25-öring så hade jag fått den även om det varit hennes sista slant.

När vår lärarinna var sjuk hade vi en vikarie från Siggebohyttan. En gång bjöd hon hem oss på saft och bullar. När kalaset var slut fick vi knalla hem över skogen. Det var vår enda skolutflykt!

Vi hade något som kallades friluftsdagar. Då fick vi räfsa löv och fjolårsgräs på området runt skolan. Vi fick också bära in all veden i vedboden. Jag tror det var en man som hette Andersson och kallades "Kalvslaktarn" som högg veden. Han var lite som en vaktmästare på skolan. Varje höst fick vi ett par dagars ledighet för att hjälpa till med potatisupptagningen.

En av mina skolkamrater svimmade ibland. Man fick veta att hon var så klen för att hon hade hjärtfel. Långt senare i livet träffade jag henne och frågade hur det var med hennes hjärtfel. - Jag har aldrig haft hjärtfel, svarade hon. - Men du svimmade flera gånger i skolan. - Det var inte av hjärtfel, det var av hunger! Det var dåliga tider för alla och familjer med många barn hade det extra svårt.

Jag har inga ljusa minnen från min skoltid i Munkhyttan. Min första lärare var en äldre man som vikarierade för sin dotter som blivit sjuk. Efter en tid fick vi en ung nytexaminerad småskollärlarinna som inte begrep sig på barn. För minsta

förseelse blev vi bestraffade, ofta drog hon i håret tills man stod på tåspetsarna. För det mesta förstod vi inte vad vi gjort för fel. En gång när vi ställt upp oss utanför skoltrappan, kom hon nerrusande och gav mig fyra hårda örfilar för något jag gjort som hon inte tyckte om. Jag vet än i denna dag inte vad jag gjorde för fel. Jag blev arg och sprang hem. På eftermiddagen kom lärarinnan hem till mamma och klagade på mitt uppförande och tyckte att jag skulle skickas till uppfostringsanstalt. Då visade mamma sina händer som var söndervärkta av reumatismen och frågade om lärarinnan tänkte ta ifrån henne hennes friska händer. Jag var ju den som fick ställa upp och hjälpa till med allt som mor inte orkade med. Lärarinnan gick hem och vi hörde inget mer om uppfostringsanstalt.

Min bana som affärsman började tidigt. Vi hade ont om pengar hemma, så mor försökte på alla vis tjäna ihop en slant. Hon gjorde vispar av björkris och kvastar av kråkbärsris. Det föll på min lott att försöka sälja dem. Visparna fick jag 25 öre för och kvastarna 75 öre. Vi tog hem jul- och påskkort som jag gick i gårdarna och sålde. Förtjänsten var inte stor men vartenda öre behövdes. På somrarna fick jag hjälpa till att gallra rovor på Munkhytte gård. Jag tyckte att raderna var kilometerlånga. I augusti, samtidigt som höstterminen startade, fick jag gå upp klockan fyra om morgnarna och följa med mamma ut på hyggerna för att plocka smultron. Sedan var det att knalla till skolan och försöka hålla sig vaken hela skoldagen. När jag kom hem hade mamma rensat smultronen och mätt upp i halvliterspåsar. Jag och min syster gick med bären till några säkra kunder i Lindesberg och fick 50 öre för en halvliter. Senare mot hösten plockade vi blåbär och lingon och sålde. Det var tungt att gå 7 km med fylld bärkorg. Vi hade några höns och när de värpte bra sålde vi ägg och fick in en liten slant. Jag minns att mamma sa att fick vi inte mer än 70 öre tjoget (ett tjog = 20 st) så kunde vi lika gärna äta upp äggen själva, vi skulle ju ändå ha mat.

Det var svårt att leva på förtjänsten av sitt arbete, jag vet att pappa hade 12 öre styck för kolvedsresen när vi kom till Spännartorp. Arbetarna bildade en fackförening och då höjdes betalningen till 17 öre reset. Pappa tyckte det blev sämre för då fick de lov att barka två barkränder i varje bit, innan hade de bara barkat en rand. Förtjänsten för ett dagsverke åt bolaget var 45 öre i timmen. Vi hade ingen häst så vi var tvungna att leja för arbetet med jorden, plöjning t ex. Det kostade 6 kr. om dagen plus maten. När korna stod i sin hände det att vi var tvungna att köpa mjölk. Den kostade 15 öre litern på mejeriet i stan.

1928 slutade jag skolan. På hösten och vintern körde jag massaved från Kolarhagen. Min arbetsgivare hette Posette, han betalade mig 50 öre om dagen. Hästen, som hette Boston, var 32 år gammal och utsliten. Ibland ramlade han omkull, då fick jag sela av så att han kunde resa sig igen. Jag minns att jag stod

bredvid lasset och grät för massavedsklumparna var så tunga. Det gick bra att baxa upp ena änden på lasset men när jag gick till andra änden och lyfte upp den, föll den första ner.

På våren tog jag drängplats. Lönen var 15 kr i månaden. Arbetsdagen började klockan sex på morgonen med mockning i lagården. Sedan var det utesysslor av alla slag, ibland till klockan tio på kvällen. Efter ungefär en månad försov jag mig och kom en halvtimme för sent. Bonden var ilsken och skällde värre än en bandhund. När han inte slutade skälla rann sinnet på mig och jag tog en dyngskyffel och sprang emot bonden. Han blev så rädd så han sprang ut genom dyngdörren - och jag gick hem. Min far gick och hämtade avlöningen.

Jag fick bli i lag med pappa och hugga långslan vid Lillsjön. Vi hade 1 öre foten (en fot = ung 30 cm). Lämnade man för höga stubbar fick man avdrag med 50 öre. Man kunde förlora en hel dagsförtjänst om man inte var noggrann. Skogvaktaren kom och inspekterade arbetet. -Gosse sa han, det här går inte, du har för höga stubbar. Han visade mig tillrätta och jag slapp avdrag. Den våren köpte jag min första cykel. Den var från Åhlén och Holm och kostade 148 kr. Det fattades 10 kr för mig men det fick jag låna av mamma. Om ett däck gick sönder kostade det 8 kronor att skaffa ett nytt. Man fick arbeta två dagar för ett cykeldäck.

På hösten började jag arbeta på ett svarveri i Lindesberg men det gick snart i konkurs. Det kunde knappast vara mitt fel för jag hade bara 15 öre i timmen. Det blev att hugga i skogen igen.

1929 var jag med och bildade Socialdemokratiska ungdomsklubben. Jag blev invald i styrelsen och fick ta på mig sysslan som kassör. Vi var 25 medlemmar och avgiften var 25 öre i månaden. För pengarna rustade vi upp lokalen, en fallfärdig mjölnarstuga i Hidingen. Det var timmer i väggarna men nästan all rappning var borta. Vi gjorde kalkbruk och lagade springorna, sedan spände vi papp på väggar och tak. Ibland ordnade vi dans till dragspelsmusik av Vinkälls-Ragnar. På luciadagen gick vi från gård till gård och sjöng. Lindèus var Judas med pungen. Vi fick väl en 25-öring här och där, pengar som vi använde till julfest. De flesta tyckte det var roligt när vi kom, andra uppskattade det mindre.

På våren 1930 började jag arbeta hos en jägmästare i Linde. Han bodde på Villa Strandhem. Jag skulle sköta hans trädgård. Min föregångare sade till mig att jag skulle begära ordentligt betalt för han prutar om du så bara begär 10 öre. När jägmästaren frågade vad jag ville ha i lön högg jag till med 75 öre i timmen. - Nej men 50 öre får du, sa jägmästaren. Gissa om jag blev glad, pappa hade ju bara 45 öre när han gjorde dagsverken åt bolaget!

I Hidingen fanns det en liten lanthandel som drevs av en man som hette Brusén. Han hade inte så stort sortiment -socker, salt, mjöl, kaffe, sill och snus. Det nödvändigaste med andra ord. Snuset kostade 40 öre hektot. Det fick jag gå och köpa varje vecka åt far. Tidigt på morgonen när Bruséns mjölkat korna och separerat mjölken, åkte handlarn till stan och sålde grädden och för pengarna köpte han varor till affären, snus eller socker eller vad som behövdes. Omsättningen var inte stor så han hade väl sällan råd att köpa in något större lager.

Min mor dog 1931, tre dagar efter det att jag fyllt 16 år. Dagen innan hon dog tog hon löfte av mig att jag skulle ta hand om min far. - Han klarar sig inte ensam. Det var ett löfte jag ångrade många gånger för jag fick nästan gå som en dräng hos min egen far. Han blev vilsen när mor dog och ville inte bo kvar i Spännartorp. Det fanns ett arrende ledigt i Hidingen, dit flyttade vi och bodde där ett år. Far städslade en hushållerska som med tiden blev vår styvmor. Efter året i Hidingen flyttade vi till Järnboås. En sommar hade han lovat att slå gräset åt alla småtorpare runt omkring. Den som fick åka runt och slå gräs, det var jag, det. Hur trött jag än var när jag kom hem om kvällarna nog skulle taggtrån flyttas eller något annat göras!

På våren -34 arbetade jag vid sågen i Järnboås och på sensommaren körde jag med parhästar på Vasslands gård. Alla pengar jag tjänade lånade pappa av mig så jag fick gå black för jämnan. På vintern, när min halvsyster Alice blev född, åkte pappa och min styvmor Märta till hennes hem i Bengtesfall och bodde där flera månader. Min syster Vera, en kusin Ingrid och jag fick klara oss själva. Jag körde all massaved från Långbrotorp till Järnboås station åt far och flickorna skötte hushållet och djuren. Men aldrig att far låtsades om att vi gjort något bra eller att vi skulle få lite lön för mödan!

Det var omöjligt att få ett stadigvarande arbete så det blev mycket skogshuggning och timmerkörning. Jag tyckte att jag behövde ha en bra häst och tog kontakt med en hästhandlare Björk i Ludvika. Där köpte jag en häst på växel och skulle betala av med 100 kr i månaden. På nyårsafton körde jag från Ludvika i snöslask. När jag kom till Grängesberg mötte jag festklädda människor som var på väg att fira nyår. I Kopparberg fick hästen vila en stund. Jag gav honom en tornister med havre. Själv sprang jag gata upp och gata ner för att hålla värmen. Fram på förmiddagen var jag genomvåt och frusen framme i Järnboås där jag då bodde. Jag körde åt Domänverket i Sibbo tills det blev så mycket stöpis på Älgsimmen att det inte gick att köra över sjön längre. Då fick jag körning åt Bofors tills det blev barmark. Hästen köpte Björk tillbaka och jag förlorade ett par hundra på affären. Vid den här tiden hade jag lämnat Linde för gott.

Jag återvänder till min barndom och berättar om några spratt och rackartyg . En liten bäck rann strax intill vårt hus i Fornaboda. Jag var inte gammal när jag fick ett metspö. I bäcken fanns det små bäcköringar som jag försökte fånga med mask. Det lyckades ibland men en gång fick jag en snorgärs på kroken. Något sådant hade jag aldrig sett förr så jag blev rädd och kastade ifrån mig metspöt långt upp i havreåkern. Pappa fick gå och hämta spöt åt mig.

En annan gång hade jag lagt ifrån mig metspöt utan att maska av. När mamma tittade ut genom fönstret fick hon se en höna flaxande baklänges och dragande på mitt metspö. Mamma sprang ut och fick tag i hönan och gick till grannen för att få hjälp. Han nöp av öglan och befriade hönan. Hon levde i flera år efteråt.

Våra höns, ja de levde farligt. Det var trångt i ladugården så de hade sina sittpinnar ovanför svinstian. En gång hade vi en gris som fick smak för höns. Han lärde sig att nafsas åt sig hönor som satt på nedersta pinnen. Mamma förlorade några hönor på det viset. Det var jordgolv i ladugården och grisen, som var företagsam av sig, bökade upp en grop vid väggen och ”grävde” sig ut. Jag vaknade av att det grymtade utanför huset och ropade på mina föräldrar som sedan hade fullt sjå att fånga in rymlingen.

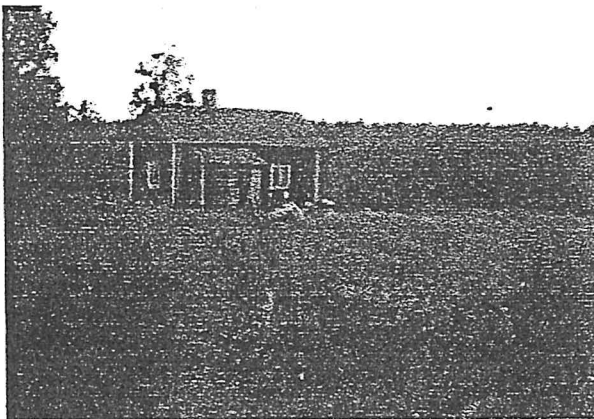
När vi bodde i Spännartorp var det inte bara att gå ut och meta i bäcken. All mark tillhörde Bolaget (Yxe-Hammarby). I Lillsjön fanns det gott om kräftor men där skulle ju bolagsherrarna fiska. En gång tog jag upp några kräftor veckan före tillåten tid. Jag hade inget med mig att bära dem i så jag bar kräftorna i mössan. När jag kom ut på vägen satte jag försiktigt på mig mössan med fångsten i, för man kunde ju möta någon av bolagets anställda. Och vem mötte jag om inte skogvaktarns fru! Hon hälsade så vänligt och som en reflex for handen upp och mössan av medan jag bockade och hälsade. Kräftorna föll förstås ner på vägen och jag stod där beredd på det värsta. Men skogvaktarfrun gick bara vidare. Jag skulle tro att hon hade hjärtligt roligt åt min förlägenhet.

I Hidingen fanns det ett bönhus. Vi halv vuxna pojkar hade som nöje att samlas utanför och störa sammankomsterna med att föra oväsen och bulta på väggarna. Prästen for ut genom dörren och skällde på oss. Det var det vi tyckte var så roligt. En påsk köpte jag ryska smällar för en krona i Karlssons Järnhandel, de kostade ett öre styck. Vi lade smällarna framför och på trappan, bultade på dörren och drog oss tillbaka. Prästen kom utrusande men snart fick han fullt sjå att hoppa undan, för det smällde och fräste överallt runt fötterna. Han såg ut som en sprattelgubbe och vi försvann i mörkret.

En kamrats syster gifte sig och vi tänkte skoja lite med brudparet. Vi tog en järntråd och kastade över elledningen. Det blev kortslutning och hela byn blev mörklagd.

Det finns mycket mer att berätta men här slutar jag med mina tidigaste minnen. Som vuxen och familjefar bodde jag i Karlskogatrakten. Det bästa som hänt i mitt liv är Birgit som stått ut med mig i mer än 60 år. Vi är båda över 80 år och kan glädjas åt barn, barnbarn och barnbarnsbarn. Sedan några år bor vi i Älvhyttan utanför Nora.

Älvhyttan i mars 2000
Evert Svensson

SPÄNNARTORP

Fotograf: Vera Hellsten (syster till Evert)